

DOI 10.33930/ed.2019.5007.48(1-3)-5
УДК 378.016 : 81'23'243] : 355.01

**ЕКСТРА-ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ФАКТОРИ ВИКЛАДАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ**
*EXTRA-PSYCHOLINGUISTIC FACTORS OF FOREIGN LANGUAGES
TEACHING DURING THE WAR*

Л. Б. Покотило

Актуальність теми дослідження зумовлена нагальною роллю навчання у ЗВО та важливістю вдалої організації навчального процесу для студентів у сучасних умовах України, зокрема під час воєнних дій, з метою виокремлення основних засад та завдань, що спрямовані на подолання психоемоційного навантаження у навчанні під час воєнного стану.

Постановка проблеми. Зважаючи на напруженість ситуації на території України, наймовірно важливим є окреслення основних цілей навчального процесу, що становить базисний, будівельний матеріал майбутнього нашої держави. З'ясування можливостей вдосконалення вищезазначеного процесу у сучасних умовах є найнеобхіднішою складовою успішного подолання наслідків ворожої атаки у сфері педагогіки, становлення особистості молоді у незалежній Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спираючись на саму суть сучасної ситуації, контекст інформаційного поля, сучасні іт-можливості та характер педагогічного процесу у ЗВО, слід зазначити, що нароццування наукового підходу, а, отже, й публікаційне наповнення у даній сфері, тобто сфері, що стосується навчання у ЗВО під час війни, відбувається саме зараз. Науковий простір України саме зараз насичується дослідженнями у даній галузі.

Постановка завдання. Спираючись на аналіз праць українських авторів та іншого ряду публікацій, визначити та актуалізувати методи та прийоми задля вдалого навчального процесу та підсилення мотивації в умовах війни для студентів ЗВО.

Виклад основного матеріалу ґрунтується на вже існуючій джерельній базі, власних спостереженнях та досвіді, що стосується викладання іноземної мови у ЗВО в умовах війни на території

Urgency of the research topic is due to the urgent role of education in universities and the importance of a successful organization of the educational process for students in modern conditions of Ukraine, in particular during military operations, with the aim of identifying the main principles and tasks aimed at overcoming psycho-emotional stress in education during martial law.

Target setting. Considering the tension of the situation on the territory of Ukraine, it is incredibly important to outline the main goals of the educational process, which is the basic, building material for the future of our country. Clarifying the possibilities of improving the above-mentioned process in modern conditions is the most necessary component of successfully overcoming the consequences of the enemy attack in the field of pedagogy, the formation of the personality of young people in independent Ukraine.

Actual scientific researches and issues analysis. Based on the very essence of the current situation, the context of the information field, modern IT capabilities and the nature of the pedagogical process in universities, it should be noted that the expansion of the scientific approach, and, therefore, the publication content in this field, that is, the field related to education in universities under wartime, happening right now. The scientific space of Ukraine is currently saturated with research in this field.

The research objective is aimed at determining and updating methods and techniques for a successful educational process and strengthening of motivation in the conditions of war for university students, which is based on the analysis of the works of Ukrainian authors and a number of other publications.

The statement of main materials is based on the already existing source framework, own observations and experience related to the teaching of a foreign language in universities in the conditions of war on the

сучасної України.

Висновки. Вважаємо, що інформація, зазначена у статті, допоможе вдало подолати перешкоди, що можуть виникнути під час заняття у ЗВО загалом, та під час вивчення іноземної мови зокрема в умовах війни.

Ключові слова: психологія, лінгвістика, воєнний стан, стрес, заняття.

territory of modern Ukraine.

Conclusions. We believe that the information specified in the article will help to successfully overcome obstacles that may arise during classes at a university in general, and during the study of a foreign language in particular in war conditions.

Key words: psychology, linguistics, martial law, stress, occupation.

Актуальність теми дослідження зумовлена нагальною роллю навчання у ЗВО та важливістю вдалої організації навчального процесу для студентів у сучасних умовах України, зокрема під час воєнних дій, з метою виокремлення основних засад та завдань, що спрямовані на подолання психоемоційного навантаження у навчанні під час воєнного стану.

Постановка проблеми. Зважаючи на напруженість ситуації на території України, наймовірно важливим є окреслення основних цілей навчального процесу, що становить базисний, будівельний матеріал майбутнього нашої держави. З'ясування можливостей вдосконалення вищезазначеного процесу у сучасних умовах є найнеобхіднішою складовою успішного подолання наслідків ворожої атаки у сфері педагогіки, становлення особистості молоді у незалежній Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Спираючись на саму суть сучасної ситуації, контекст інформаційного поля, сучасні іт-можливості та характер педагогічного процесу у ЗВО, слід зазначити, що нарощування наукового підходу, а, отже, й публікаційне наповнення у даній сфері, тобто сфері, що стосується навчання у ЗВО під час війни, відбувається саме зараз. Науковий простір України саме зараз насичується дослідженнями у даній галузі.

Постановка завдання. Спираючись на аналіз праць українських авторів та іншого ряду публікацій, визначити та актуалізувати методи та прийоми задля вдалого навчального процесу та підсилення мотивації в умовах війни для студентів ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко: “Провідною діяльністю студентів вищого навчального закладу є навчально-професійна діяльність. Саме у процесі та завдяки неї досягаються основні цілі підготовки спеціалістів. Вона найбільш інтенсивно впливає на особистісне зростання й професійне становлення студентів, набуття ними професійно важливих знань, умінь, навичок. У процесі навчальної діяльності трансформується структура самосвідомості студента, формується соціально-професійний аспект його “Я-концепції”, психічні процеси і стани “професіоналізуються” тощо” [1, с. 147].

На думку дослідників: “Для успішного навчання у ЗВО одного лише сформованого у школі уміння вчитися недостатньо. Важливо, щоб студент не просто умів вчитися самостійно, а й спрямував свою творчу пізнавальну активність на життєве самовизначення й професійне самоствердження. Пізнавальна мотивація, інтерес до професії та її опанування – один із найважливіших факторів успішного навчання студентів” [1, с. 147].

Під час заняття (уроку, проведення пари у ЗВО) саме викладач є ядровою особою, має та зобов'язаний забезпечити його проведення. Саме викладач забезпечує дисципліну, значно впливає на фактор уваги, зацікавленість

матеріалом, атмосферу на занятті. Взаємопов'язаність даних аспектів є нерозривними психологічними чинниками внутрішнього процесу навчання, що у свою чергу пов'язані із зовнішніми.

Зовнішніми чинниками є фактори незалежні від волі та дій безпосередніх учасників навчального процесу.

Наразі зараз навчальний процес значно ускладнюється воєнним станом всередині самої країни. Це основний зовнішній чинник, що є вкрай негативним.

Як вказують М. Тимофієва та В. Осипенко: “Довгоочікуваний вступ на навчання улюбленої професії, новий “дорослий” статус студента та студентське життя – надихають до навчання. Але, не так все райдужно, враховуючи теперішню ситуацію повномасштабної війни в Україні. Насправді мотивація до навчання кульгала і в мирні часи, а зараз ситуація лише ускладнилася. Частина студентів взагалі не розуміє, як вчитися і навіть вчитися та виконувати завдання, коли тривають обстріли міст, скрізь руйнування, смерть, страх, а майбутнє ще більш невизначене. бездіяльність і низька включеність виправдовується високим психологічним напруженням та нездатністю працювати через переживання” [3].

На думку дослідників: “Апатичність студентів цілком може бути пов'язана з тим, що всі ми замкнені у кордонах подій, що відбуваються просто зараз. Але варто пам'ятати, що всі війни рано чи пізно завершуються, тож ми маємо намагатися заглянути в майбутнє, за межі темного місця, в якому Україна тимчасово опинилася. Тому варто спрямовувати погляд студентів у майбутнє. Вчити їх прогнозувати, передбачати, будувати плани. Не варто сприймати воєнний стан як довгі канікули або час, коли певні справи (наприклад, домашні завдання) можна закинути” [3].

Вправна, невтомна, наполеглива протидія негативним зовнішнім чинникам покликана не тільки відновити, покращити навчальний процес. Сам по собі даний процес не є самоціллю. Основною метою є правильно орієнтоване становлення особистості студента в умовах навчального процесу.

Як зазначають О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко: “Можна виокремити такі загальні тенденції становлення особистості студента як майбутнього фахівця в умовах навчання у ЗВО:

- соціалізація особистості майбутнього фахівця є багатоаспектним явищем і детермінована низкою соціокультурних чинників: ментально-духовною атмосферою сімейно-родинного середовища; особливістю довузівського освітньо-виховного й професійного простору; організацією навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі;

- протягом навчання відбуваються суттєві зміни в структурі самосвідомості студента, завершується процес професійного самовизначення, що відображається в змісті його “образу-Я”;

- підвищується почуття обов'язку й відповідальності, самостійність і самоконтроль, проявляється індивідуальний стиль і життєва позиція студента;

- зростає рівень досягнень студента у галузі своєї майбутньої професії, формуються мотиви професійного самоствердження й самореалізації; підвищується роль самоосвіти й самовиховання у професійному становленні;

- показником ефективності навчального процесу у вищому навчальному закладі є соціальна, духовна й професійна зрілість особистості студента, цілісність і стійкість його “Я”, психологічна готовність випускника до реалізації професійних функцій” [1, с. 146].

Отже, завдання викладача під час заняття – неймовірно важливе не тільки

для формування покоління освіченої молоді у цілому, а й забезпечення майбутнього держави цінними професійно-орієнтованими особистостями.

Досягнення високої мети неможливе без практичного, побутового подолання зовнішніх перешкод. Враховуючи загальну небезпеку, як зазначає кандидат біологічних наук П. Чорноморець: “Наступні заходи подолання загальної стресової ситуації стосуються поточної ситуації поза фронтом і зонами обстрілу. Коли треба бігти, ховатися, захищатися в моменті, діють інші механізми. Надані поради доречні, поки люди завмерли у очікуванні або рухаються кудись, але без гострого стану” [2].

Зважаючи на власний досвід проведення занять у ЗВО (17 років загального стажу викладання іноземної мови у вищій школі) в офф-лайн та он-лайн режимах, та спираючись на поради професійних психологів, дозволимо собі виділити базові практичні методи та прийоми вдосконалення організації навчального процесу вивчення іноземної мови у ЗВО під час воєнного стану на території України.

Правило №1 – вчимося рухаючись/вчимося діючи

За П. Чорноморцем: “Стрес вимагає фізичної та емоційної дії. Коли починає емоційно накривати, в першу чергу треба рухатися: фізичні вправи, прогулянки (якщо безпечно) тощо. Варто також облаштувати місце, де можна прокричатися та поплакати – і робити це щоразу, коли є напруження” [2].

Як показала моя особиста практика, заняття на свіжому повітрі (звісно, за умови відсутності повітряної тривоги) підтримують та мотивують студентів. Зміна обстановки зменшує психоемоційне навантаження від навчання, покращує взаємовідносини у колективі, сприяє зміцненню імунітету. Але за умови холодної пори року або повітряної тривоги, гарно себе зарекомендував інший вид групової діяльності. Це – колективний спів. Під час заняття було залучено дозволені для скачування та дуже зручні у застосуванні відео з соціальної мережі TikTok. Контент включає в себе яскраву за кольором, але приємну для ока заставку (зазвичай, це зображення природного ландшафту), текстовий та відео-ряд пісні англійською та українською мовами (українською – переклад) та аудіо-звучання, що йде синхронно з текстом. Пісенний трек слід обирати змістовний, але виключно позитивний.

Звісно, співання англомовної пісні у групі студентів буде далеким від правильного хорового співу. Також не треба вишукувати лише тих, хто має музичний слух та голос. Співати мають одночасно усі, обов'язково разом із викладачем, адекватно оцінюючи звучання власного голосу.

Мета даних дій – психоемоційне розвантаження, створення креативної, позитивно-орієнтованої, дружньої атмосфери, атмосфери підтримки. Такий ефект має виконання певної дії у спільноті, відсутність конкурентної боротьби у справі, що дозволить розслабитися, відволіктися.

Більше того – даний вид діяльності суттєво збільшує словниковий запас в ігровій, невимушеній формі. Студенти легко вивчають ідіоми, бо завдання приємне, не стресове. Таке аудіювання допомагає звикнути до звучання англійської мови, відчутти ритміку. Значно покращується вимова, оскільки повторення за професійним виконавцем дає корисний приклад.

Автори статті «Чим корисні співи в хорі» зазначають: “Позитивні емоційні переживання при звучанні приємних мелодій посилюють увагу, активізують ЦНС та стимулюють інтелектуальну діяльність. З часів найдавніших цивілізацій людям відома цілюща сила звуків, що вимовляються власним голосом. Сучасна медицина давно вже звернула увагу на те, що співи, особливо професійне заняття

вокалом, благотворно впливають на здоров'я людини. Відомо давно, що спів – як сольний, так і хоровий – споконвіку використовувався для лікування душевних недуг. Аристотель і Піфагор рекомендували співи при лікуванні душевних розладів. На Тибеті ченці досі лікують нервові хвороби співом. У Стародавній Греції за допомогою хорового співу лікували від безсоння. У давнину люди інтуїтивно вгадували наявність у співі великої оздоровчої сили, але не могли науково довести цей факт. Співати у будь-якому разі корисно, навіть якщо людина вважає, що вона не має ні голосу, ні слуху. Навчившись висловлювати свої емоції голосом, людина отримує ефективний засіб для зняття стресів, внутрішньої напруги. Заняття співом сприяють психічному розвитку та зміцненню нервової системи. Спів – відмінний спосіб зняття стресів, емоційної стабільності. Спів – природний антидепресант. Відомо, що спів сприяє виробленню ендорфінів – гормонів, які змушують вас почувати себе щасливими. Крім того, вчені ідентифікували крихітний орган у вусі, що називається *sacculus*, який реагує на частоти, створені співом. У відповідь виникає безпосереднє почуття задоволення, що не залежить від того, як звучить спів” [4].

Правило №2 – викреслюймо негатив

П. Чорноморець, кандидат біологічних наук, вказує: “Стрес та тривогу необхідно відгальмовувати. Стрес схильний до самопідсилення на багатьох рівнях: від позитивного зворотного зв'язку в катехоламінових синапсах і до накручування себе суто на рівні думок. Тому стрес та тривогу необхідно постійно відгальмовувати. Піймали себе на тривозі – медитуємо. Якщо треба – фізичні вправи, крики – і знову медитуємо. Робимо дихальні практики. І не накручуємо себе. Думати про проблему треба тільки в момент планування дій та під час конкретних дій. Слід максимально зачепитися за теперішнє. Майже весь наш страх знаходиться в майбутньому. Якщо тільки ви просто зараз не біжите від фізично присутньої загрози, ваш страх – це емоційна реакція на прогноз. Це дуже цінно, що наш мозок вміє прогнозувати майбутнє і діяти стратегічно. Але у цієї суперсили є побічка: оскільки страх живе в майбутньому, його зазвичай в сотні разів більше, ніж потрібно для адекватних дій. Страх уже дав вам сигнал. Ви його почули і обрали якусь тактику дій або набір тактик до різних обставин. Далі страх стає ворогом і думки про майбутнє стають ворогом. Тому наша задача – максимально зачепитися за теперішнє. Заземлятися у те, що тут і зараз є у вашому житті та робить його кращим. Стіни є? Супер. Вода є? Чудово. Їжа. Люди. Тварини. Все, що окей тут і зараз, має бути основним фокусом уваги” [2].

Що це означає? Викладач має під час заняття актуалізувати лише ту інформацію, що стосується безпосередньо навчального процесу. Звісно, здоровий гумор, якісний та цікавий ілюстративний матеріал необхідні. Таким чином, об'єктивно керівний дорослий (принаймні, старший за віком, досвідом, посадою) продемонструє студентам у конкретній ситуації – “я з тобою, все спокійно, можеш відчувати себе у безпеці”. І тут на передній план виходить психоемоційний стан викладача. На жаль, саме від нього залежатиме у такій ситуації якість обстановки на заняттях. Тобто, викладач має опанувати не тільки свій стрес від воєнного стану та подій, але й допомогти всім своїм студентам.

Викладачі-професіонали тримають свій фронт – завдяки їх наполегливій праці, студенти, вдало долаючи стрес, та, не втрачаючи мотивації, просуваються далі у навчанні, щоб згодом піднімати економіку країни на належний рівень. Що спеціалісти радять у такій ситуації старшому поколінню? Наступні правила наводять дослідники:

“ а) створюйте компенсатори стресу

Шукайте, що тут і зараз дозволить зробити собі та близьким комфортно. Або відволіче від думок. Але уникайте азартної діяльності: високий рівень збудження в моменті може допомагати, але далі скоріше за все буде підсилювати тривогу.

б) дотримуйтесь інформаційної гігієни

Всі знають, не всі роблять. Оберіть кілька джерел інформації, усі інші не дивіться. У більшості частин країни немає необхідності моніторити ситуацію щохвилини, можна читати новини раз на годину або рідше. Те саме стосується обговорень із близькими: тільки якщо є критично важлива інформація.

в) інтелектуальна діяльність може допомогти

Кора великих півкуль гальмує амігдалу, яка робить нам тривожність. Тому інтелектуальна діяльність може допомагати: шахи, головоломки, математичні задачі, кросворди тощо” [2].

Правило №3 – склянка води

Дослідники стверджують: “Склянка води заспокоює людину, якщо настає підвищене збудження, і важко самостійно повернутися до нормального стану. Дія рідини на організм грає відволікаючу роль і дозволяє виграти час, щоб усі системи почали працювати у нормальному режимі. Коли людина починає пити воду, вона перемикається на процес ковтання, і у деякій мірі це її відволікає від тієї події, яка призвела до нервового збудження. Під час ковтання заспокоюється дихання і зменшується частота серцебиття. Біохіміки Медичної школи Стенфордського університету під час дослідження глибокого дихання виявили, що у стовбурі мозку є крихітний кластер нейронів, який зіставляє глибину вдиху і емоційний стан. З цього вони зробили висновки, що поверхневі і часті вдихи викликають збудження, і навпаки — за наявності глибоких настає розслаблення. Досвід проводився на мишах, але біохіміки вважають, що й у людини є такий взаємозв'язок. Склянка води впливає на дихання, а це означає, що дозволяє у деякій мірі заспокоїтися людині. Щоб був позитивний ефект, пити її потрібно повільно, роблячи окремі ковтки” [5].

Це означає, що під час заняття не просто можна дозволяти пити воду, але й рекомендувати учням мати її з собою. Звісно, за бажанням студента це може бути чай. Категорично виключити під час навчального процесу –вживання енергетичних напоїв (так званих енергетиків), алкогольних напоїв, паління. Їсти слід лише під час перерви, або, якщо це заняття на свіжому повітрі, – у спеціально відведений для цього час.

Вважаємо, що вищезазначена інформація допоможе вдало подолати перешкоди, що можуть виникнути під час заняття у ЗВО загалом, та під час вивчення іноземної мови зокрема в умовах війни.

Висновки. Вважаємо, що результати дослідження представлені у статті, допоможуть запобігти появі та розв'язанню проблемних завдань, що можуть виникнути та виникають під час заняття у ЗВО загалом, та під час вивчення іноземної мови зокрема в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Мороз, ОГ, Падалка, ОС & Юрченко ВІ 2006, *Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки*, за заг. ред. академіка О.Г. Мороза, Київ: НПУ, 208 с.
2. Чорноморець, П 2023, *Як знизити стрес дорослому і дитині?* Доступно: <<https://osvitoria.media/opinions/yak-znyzyty-stres-doroslomu-i-dytni/>>. [14 Січень 2024].

3. Тимофієва, М & Осипенко, В 2022. *Мотивація до навчання під час війни для викладачів та студентів*. Доступно: <<https://www.bsmu.edu.ua/blog/motyvacziya-do-navchannya-pid-chas-vijny-dlya-vykladachiv-ta-studentiv/>>. [14 Січень 2024].
4. *Чим корисні співи в хорі 2022*. Доступно: <<https://mikrocement.com.ua/?p=21766>>. [14 Січень 2024].
5. *Чому для заспокоєння та позбавлення від тривоги треба пити воду 2021*. Доступно: <<https://ukr.media/medicine/435565/>>. [14 Січень 2024].

References:

1. Moroz, OH, Padalka, OS & Yurchenko VI 2006, *Vykladach vyshchoi shkoly: psykholoho-pedahohichni osnovy pidhotovky (Higher school teacher: psychological and pedagogical basics of training)*, za zah. red. akademika O.H. Moroza, Kyiv: NPU, 208 s.
2. Chornomorets, P 2023, *Yak znyztyty stres doroslomu i dytyni? (How to reduce stress for adults and children?)* Dostupno: <<https://osvitoria.media/opinions/yak-znyztyty-stres-doroslomu-i-dytyni/>>. [14 Sichen 2024].
3. Tymofiiieva, M & Osypenko, V 2022, *Motyvatsiia do navchannia pid chas viiny dlia vykladachiv ta studentiv (Motivation to study during the war for teachers and students)*. Dostupno: <<https://www.bsmu.edu.ua/blog/motyvacziya-do-navchannya-pid-chas-vijny-dlya-vykladachiv-ta-studentiv/>>. [14 Sichen 2024].
4. *Чим корисні співи в хорі (What are the benefits of singing in a choir)* 2022. Dostupno: <<https://mikrocement.com.ua/?p=21766>>. [14 Sichen 2024].
5. *Чому для заспокоєння та позбавлення від тривоги треба пити воду (Why you need to drink water to calm down and get rid of anxiety)* 2021. Dostupno: <<https://ukr.media/medicine/435565/>>. [14 Sichen 2024].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.48(1-3)-6

УДК [377.3.091.3:004.3/.7-051:005.336.2]:378.22

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE BACHELORS IN COMPUTER ENGINEERING IN VOCATIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Л. В. Слободянюк

Актуальність теми дослідження. Сучасний ринок праці потребує фахівців нового покоління, здатних працювати в умовах трансформаційно-інформаційного суспільства, які швидко адаптуються до змін, що постійно відбуваються в галузі інформаційних технологій.

Постановка проблеми. Перед системою закладів фахової передвищої освіти ставиться актуальне завдання – підвищення якості професійної підготов-

Urgency of the research. The modern labor market needs specialists of a new generation who are able to work in the conditions of a transformational information society that quickly adapts to the changes that are constantly occurring in the field of information technologies.

Target setting. The system of professional pre-higher education institutions faces an urgent task - to improve the quality of professional training